

HAK PENDIDIKAN DAN KESAKSAMAAN GENDER ETNIK PENAN DAN MAORI YANG MEMBENTUK PENYERTAAN POLITIK: SATU PERBANDINGAN

Mazli Bidu

Pendahuluan

Hak Asasi Manusia menurut Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB), merupakan hak yang ada pada semua manusia, walau apa pun kerakyatannya, tempat tinggal, seks, negara asal atau etnik, warna kulit, agama, atau bahasa seseorang itu. Hak asasi seperti hak mendapat pendidikan dan hak kesaksamaan gender adalah hak semua manusia tanpa sebarang diskriminasi. Walau bagaimanapun hak-hak tersebut adakalanya perlu diperjuangkan menerusi Penyertaan Politik terutamanya bagi kumpulan etnik seperti Penan di Sarawak dan Maori di New Zealand yang seringkali terpinggir dalam menegakkan hak-hak mereka yang unik.

TUJUAN DAN SKOP

Walaupun elemen-elemen hak asasi tersebut telah termaktub dalam deklarasi, perjanjian mahupun undang-undang antarabangsa, namun seringkali kumpulan etnik minoriti gagal memperoleh hak-hak asasi berkenaan. Justeru adalah penting untuk dilihat perbandingan pelaksanaan Hak Asasi Manusia di sebuah negara sedang membangun dengan pendapatan sederhana tinggi iaitu Malaysia dan sebuah negara maju (New Zealand), dengan memfokuskan isu pendidikan dan gender di kalangan dua kumpulan etnik iaitu Penan di Malaysia dan etnik Maori di New Zealand. Pada akhirnya Hak Asasi Manusia menjadi titik tolak kepada Penyertaan Politik kedua-dua etnik ini sama ada menerusi saluran *Conventional Participation* ataupun *Unconventional Participation*.

1.0 Latar Belakang Malaysia dan New Zealand

Malaysia mempunyai populasi seramai 30.451 juta berbanding New Zealand (4.442 juta penduduk). Walaupun *Gross Domestic Product* (GDP) Malaysia lebih tinggi iaitu USD 313.2 bilion pada tahun 2013 berbanding New Zealand (USD 185.5 bilion), namun *Growth National Income* (GNI) perkapita New Zealand adalah lebih tinggi iaitu USD 35,760 berbanding Malaysia (USD 10,340 perkapita). Indikator ini membezakan kedua-dua buah negara sebagai negara sedang membangun (Malaysia) dan sebuah negara maju (New Zealand). (World Bank: 2015). Sementara itu, diaggarkan terdapat seramai 16,281 orang etnik Penan di mana 77 peratus daripadanya sudah mempunyai petempatan tetap dan selebihnya iaitu 20 peratus adalah separa-nomad dan 3 peratus pula masih lagi menjalani kehidupan sebagai nomad. (Lyndon 2012). Manakala bilangan penduduk Maori di New Zealand pula adalah seramai 701,700 orang iaitu 15 peratus daripada jumlah keseluruhan penduduk New Zealand (Statistic New Zealand: 2015).

Manakala dari aspek Hak Asasi Manusia pula, Malaysia sering dikaitkan dengan isu kontroversi kerana terdapat banyak dakwaan pencabulan Hak Asasi Manusia di negara ini. Kumpulan hak asasi manusia dan pihak asing umumnya

mengkritik undang-undang dan dasar-dasar kerajaan Malaysia yang dilihat mencemar Hak Asasi Manusia seperti penahanan pencegahan dan membenarkan penahanan tanpa perbicaraan. Di New Zealand pula, secara asasnya negara berkenaan dilihat menghormati Hak Asasi Manusia rakyatnya. Selain itu tindakan-tindakan kerajaan New Zealand bagi memartabatkan Hak Asasi Manusia sering mendapat pujian oleh kuasa-kuasa besar dunia seperti Amerika Syarikat.

2.0 KERANGKA TEORI DAN KONSEP

Terdapat dua konsep utama dalam melihat perbandingan antara kedua-dua etnik Penan dan Maori iaitu konsep **Hak Asasi Manusia** dan konsep **Penyertaan Politik**.

2.1 Konsep Hak Asasi Manusia

Isu Hak Asasi Manusia telah lama dibincangkan oleh sarjana seperti Thomas Jefferson (konsep *freedom, liberty and rights* dalam *Declaration of Independence*), John Locke (*natural rights and civil rights*), Thomas Paine (*human right*) dan John Stuart Mill (*freedom of speech and press*). Hak asasi manusia menurut Howard dan Donnelly (2003) ialah "*the rights one has simply because one is a human being... simply by virtue of human being*". Iaitu Hak Asasi Manusia adalah apa-apa hak yang sepatutnya dimiliki seseorang manusia.

Manakala Pesuruhjaya Tinggi Hak Asasi Manusia PBB, Navi Pillay menyebut akan peripentingnya Hak Asasi Manusia seperti berikut:-

"dalam mencari keseimbangan antara tradisi dan budaya, dan hak asasi manusia, keutamaan harus diberikan kepada hak asasi. Tiada sebarang pendapat peribadi mahupun kepercayaan agama, tidak kira sejauh manapun diamalkan atau dipegang, boleh digunakan sebagai justifikasi untuk menafikan hak-hak asasi seorang manusia lain" (WAO: 2013). Pendokong liberalis pula mengehendkan skop hak asasi manusia kepada kebebasan sivil tradisional dan kebebasan politik. Sebahagian yang lain pula melebarkan konsep hak asasi manusia ini merangkumi hak dalam bidang sosial dan ekonomi. (Arat 1991: 3).

Terdapat banyak deklarasi dan *treaties* mengenai Hak Asasi Manusia dan kemunculan institusi dan organisasi bukan kerajaan (NGO) yang memperjuangkannya seperti *Amnesty International*, Suruhanjaya Hak Asasi Manusia (SUHAKAM), Suara Rakyat Malaysia (SUARAM), ALIRAN, Human Right Watch, New Zealand National Human Rights Commission (NZHRC), United Nation Human Rights Council (UNHRC) dan Bruno Manser Fond. Deklarasi Hak Asasi Manusia juga telah diisytiharkan semasa Perhimpunan Agung Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB) pada tahun 1948 yang mengisytiharkan bahawa semua manusia dilahirkan bebas dan samarata. Hak-hak yang terkandung dalam Deklarasi PBB boleh diklasifikasikan kepada tiga bentuk iaitu:-

- 1) Hak sivil: kebebasan bersuara, bebas memilih kepercayaan dan agama, hak untuk hidup, selamat dan mendapat keadilan;
- 2) Hak berpolitik: hak mengundi, hak menyertai mana-mana parti politik; dan

- 3) Hak ekonomi dan sosial: merangkumi hak mendapatkan pendidikan, hak bekerja, hak mendapatkan perlindungan dan kesihatan. (Arat: 1991)

Di samping itu The Magna Carta yang telah ditandatangani oleh Raja John pada tahun 1215 turut menekan *natural law* mengenai prinsip *freedom, rights* dan *liberty*. Magna Carta mengembalikan kebebasan dan hak rakyat yang sebelum itu dikuasai oleh monarki kepada rakyat menerusi perwakilan yang dibentuk dinamakan sebagai *Great Council*. (Haus & Hausman 2013:71). Sehingga kini Magna Carta sering dirujuk untuk mempromosikan demokrasi dan kebebasan individu sebagai asas hak manusia seperti kebebasan bersuara dan kebebasan beragama. (Roskin 2003: 58)

2.2 Konsep Penyertaan Politik

Penyertaan Politik ditakrifkan sebagai sebarang bentuk atau aktiviti-aktiviti yang memberi kesan kepada keputusan kerajaan. Di kebanyakan negara demokrasi liberal, Penyertaan Politik bertujuan untuk mempengaruhi keputusan polisi. Aktiviti politik merujuk kepada memberi undi, sokongan atau tidak memberi sokongan. (Suhana Saad dan Ali Salman 2013). Manakala Barrington (2013) merujuk Penyertaan Politik sebagai satu set aktiviti bertujuan untuk mempengaruhi pemilihan pemimpin dan polisi yang digubal. Oleh demikian Penyertaan Politik ialah satu konsep yang menggambarkan keadaan di mana rakyat, termasuk individu dan kumpulan bukan politik, membabitkan diri dalam proses politik dan pentadbiran kerajaan.

Justeru dalam konteks Hak Asasi Manusia kaum Penan dan Maori, Penyertaan Politik boleh disimpulkan sebagai keterlibatan etnik ini dalam proses memilih dan mempengaruhi kerajaan dan polisi atau dasar yang dibawa oleh kerajaan tersebut demi kepentingan Hak Asasi Manusia etnik masing-masing, termasuklah bagi polisi berkaitan pendidikan dan gender.

3.0 HAK ASASI MANUSIA DI MALAYSIA

Negara-negara di Asia Tenggara secara umumnya mempunyai rekod yang tidak begitu cemerlang mengenai Hak Asasi Manusia. Malaysia dinilai dengan memperoleh 61 peratus mata iaitu sedikit lebih baik berbanding Korea Selatan (59 peratus), Korea Utara (20 peratus), China (21 peratus) dan Myanmar (17 peratus) (Ross 1996: 41). Selain itu, selepas Semakan Berkala (*Universal Periodic Revision*) hak asasi manusia di Malaysia pada tahun 2009, kerajaan telah meratifikasi Konvensyen Mengenai Penghapusan Segala Bentuk Diskriminasi Terhadap Wanita (CEDAW) dengan mengikut kesesuaian masyarakat di negara ini. Antara bentuk-bentuk perlindungan hak asasi kepada golongan wanita termasuklah pelaksanaan undang-undang tertentu yang melindungi golongan tersebut seperti undang-undang jenayah seksual, pewujudan institusi dan pusat-pusat tertentu bagi memberi bantuan kepada wanita, dan penyediaan kemudahan perubatan dan kesihatan.

Walaupun bagaimanapun, tidak seperti kebanyakan *pressure group* di Malaysia, kumpulan minoriti seperti masyarakat Orang Asli dan Penan tidak

mengambil bahagian secara aktif dalam proses menggubal undang-undang dan dasar mengenai hak asasi mereka. Ini akhirnya memberi impak kepada kehidupan mereka apatah lagi apabila hak-hak mereka tidak dilindungi dengan berkesan. Di bawah Akta 134 Orang Asli contohnya, hak tanah adalah di bawah bidang kuasa kerajaan negeri sedangkan masyarakat pribumi tidak mempunyai hak-hak tanah. Namun dalam pada masa yang sama, syarikat pemaju atau konsortium pembalakan yang diberi kuasa oleh Pihak Berkuasa Negeri bebas melakukan aktiviti-aktiviti pembalakan dan pertanian yang dianggap sebagai mencero bohi tanah pusaka masyarakat peribumi. Di samping itu, sebelum Malaysia menandatangani Deklarasi PBB mengenai Hak Orang Asal (UNDRIP), Orang Asli sering dilucutkan hak ke atas tanah mereka tanpa proses undang-undang yang sah. Malah sehingga ke hari ini isu hakmilik tanah masyarakat Orang Asli dan Orang Asal di Malaysia masih tergantung dan sering menemui jalan buntu.

Pembangunan era modenisasi di bawah sistem ekonomi kapitalis cuba mengintegrasikan ekonomi masyarakat peribumi ke dalam arus perdana dan global yang berpaksikan hubungan komoditi dengan tenaga manusia. Oleh demikian 'tanah' yang dianggap sebagai objek komoditi harus dieksploitasi walhal masyarakat peribumi melihat 'tanah' sebagai subjek iaitu paksi kehidupan mereka (Zawawi dan Noor Shah: 2012). Terdapat lima jenis klasifikasi tanah di dalam Kanun Tanah Sarawak, namun hak tanah etnik Penan agak kabur dan tidak dijelaskan oleh mana-mana jenis tanah tersebut. Kegagalan untuk menentukan hak ke atas tanah akan membawa kepada pelaksanaan pembangunan yang tidak seimbang dan memungkinkan etnik Penan terus terpinggir serta dinafikan hak-hak mereka.

Seterusnya menerusi pembentukan Persekutuan Malaysia pada tahun 1963, seharusnya kedudukan istimewa penduduk asal Borneo termasuk etnik Penan adalah sejajar dengan apa yang dinikmati oleh kaum Melayu di Semenanjung. Namun impian ini dilihat sukar untuk dipenuhi kerana perbezaan budaya dan gaya hidup antara kumpulan-kumpulan etnik minoriti di Borneo dan kaum Melayu.

4.0 HAK ASASI MANUSIA DI NEW ZEALAND

Terdapat dua undang-undang utama yang melindungi Hak Asasi Manusia di New Zealand iaitu New Zealand Bill of Rights 1990 dan Akta Hak Asasi Manusia New Zealand 1993. Di samping itu, New Zealand juga telah mengesahkan (*ratify*) beberapa perjanjian antarabangsa mengenai hak asasi di bawah kelolaan PBB. Laporan Hak Asasi Manusia 2009 oleh Amerika Syarikat (AS) juga menyatakan bahawa New Zealand secara umumnya menghormati hak-hak asasi individu, tetapi AS menyuarakan kebimbangan mengenai status sosial masyarakat Orang Asli di negara berkenaan.

Selain dari itu, satu ciri unik dalam sistem pilihan raya di New Zealand adalah kewujudan perwakilan khas mewakili etnik Maori di parlimen. Representasi yang kukuh mewakili etnik Maori membolehkan kelangsungan politik dan kehidupan etnik ini di negara maju berkenaan. Selain itu hak mengundi untuk golongan lelaki etnik Maori yang berumur lebih 21 tahun telah diberikan semenjak tahun 1867 lagi. Walau bagaimanapun, bagi golongan wanita New Zealand pula (termasuk wanita Maori), mereka hanya dibenarkan mengundi mulai tahun 1919.

Di sebalik hak etnik berkenaan yang terkandung dalam proses demokrasi New Zealand, hak dan kebebasan etnik Maori sebenarnya telah diperaku oleh kerajaan British semenjak tahun 1840 lagi bila mana wakil British dan ketua-ketua puak Maori menandatangani Perjanjian Waitangi (Waitangi Treaty) yang pertama.

Pada bulan Mei 2009, buat kali pertama New Zealand menyediakan laporan berkala UPR untuk Majlis Hak Asasi Manusia di Geneva, Switzerland. Kebanyakan negara memuji rekod cemerlang Hak Asasi Manusia New Zealand secara umum dan mencadangkan akan keperluan kerajaan membuat penambahbaikan ke atas hak-hak etnik Maori. Ini kerana wujudnya kebimbangan mengenai pertentangan hak asasi antara etnik Maori dan kumpulan etnik lain. Jawatankuasa PBB mengenai Penghapusan Diskriminasi Kaum juga telah mengetengahkan isu-isu mengenai pengendalian kerajaan ke atas hak asasi etnik Maori misalnya berkaitan isu tuntutan tanah. Ini menunjukkan bahawa pindaan perlu dibuat kepada Perjanjian Waitangi dan New Zealand Bill of Rights 1990.

Walaupun etnik Maori membentuk hanya 15 peratus daripada keseluruhan penduduk New Zealand, namun hampir 50 peratus daripada mereka tidak mencapai status ekonomi maju akibat pengangguran, isu kesihatan, jenayah dan penyalahgunaan dadah. Etnik Maori juga mempunyai jangka hayat lebih rendah berbanding etnik lain. Penggunaan bahasa Maori pula menimbulkan prejudis di kalangan etnik lain.

5.0 HAK MENDAPATKAN PENDIDIKAN ETNIK MINORITI

Pendidikan merupakan elemen penting bagi perkembangan ekonomi dan pembangunan sesebuah negara. Kualiti dan pencapaian pelajar secara formal bermula dari peringkat pra-sekolah sehingga ke peringkat tertiar merupakan petunjuk utama yang dapat mengukur dengan tepat kemajuan masa depan sesebuah negara. Dalam menghadapi persaingan ekonomi global pada masa ini, kejayaan sesebuah negara amat bergantung pada ilmu pengetahuan, kemahiran dan kompetensi yang dimiliki oleh rakyat. Oleh itu, negara yang mempunyai rakyat berpendidikan tinggi akan menikmati kemajuan ekonomi yang lebih tinggi.

Selain itu, pendidikan juga menjadi asas pembinaan negara bangsa dan pengukuhan perpaduan. Melalui pendidikan, individu dapat meningkatkan taraf hidup, menjadi ahli masyarakat yang berjaya dan penyumbang aktif kepada pembangunan negara. Menerusi interaksi pendidikan, individu daripada pelbagai latar belakang sosioekonomi, agama dan kaum dapat belajar untuk memahami, menerima dan menghargai perbezaan, seterusnya membina perkongsian pengalaman dan aspirasi untuk masa depan negara mereka. Melalui perkongsian pengalaman dan aspirasi inilah identiti nasional dan perpaduan negara dapat dipupuk. Justeru hak mendapatkan pendidikan bagi kelompok minoriti seperti etnik Penan di Sarawak, Malaysia dan etnik Maori di New Zealand tidak boleh dinafikan sama sekali demi mencapai cita-cita menjadi sebuah negara maju yang stabil dan harmoni.

United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples yang dibentangkan di Perhimpunan Agung PBB pada 2007 secara jelas telah mengesahkan hak-hak asasi masyarakat peribumi. Ini termasuklah hak mendapatkan pendidikan seperti terkandung di bawah Artikel 14 Deklarasi iaitu: (United Nation: 2007)

“Perkara 1 : *Indigenous peoples have the right to establish and control their educational systems and institutions providing education in their own languages, in a manner appropriate to their cultural methods of teaching and learning*”

“Perkara 2: *Indigenous individuals, particularly children, have the right to all levels and forms of education of the State without discrimination*”

“Perkara 3: *States shall, in conjunction with indigenous peoples, take effective measures, in order for indigenous individuals, particularly children, including those living outside their communities, to have access, when possible, to an education in their own culture and provided in their own language*”

5.1 Hak Pendidikan Bagi Etnik Penan

Hak mendapatkan pendidikan oleh etnik minoriti di Malaysia turut dijamin seperti mana disebut dalam Laporan Awal Ringkasan Eksekutif Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2013-2025.

“Murid orang Asli dan kumpulan minoriti, dan murid kurang upaya fizikal dan pembelajaran akan menerima bantuan tambahan supaya mereka juga menikmati peluang yang sama seperti murid lain. Menjelang tahun 2025, mereka akan memasuki sekolah yang mempunyai kemudahan dan peralatan lengkap bagi mewujudkan persekitaran pembelajaran yang kondusif dan membantu. Mereka akan diajar oleh guru yang telah diberi latihan khas untuk memahami keperluan dan cabaran khusus murid, dan strategi pengajaran yang diperlukan, untuk mengajar murid yang mempunyai keperluan khusus. Jika perlu, murid ini juga akan diberikan sokongan melalui perluasan jaringan dengan kaunselor, ahli terapi dan pembantu guru”. (BERNAMA: 2013).

Dalam pada itu dasar melindungi bumiputera dan peribumi (*affirmative action*) yang diaplikasikan di Malaysia walaupun sering dikritik oleh negara luar sebagai tindakan bertentangan dengan Hak Asasi Manusia namun seharusnya dasar ini memberi kelebihan kepada peribumi seperti etnik Penan. Di Malaysia, etnik Penan juga mahukan hak samarata dalam pendidikan dan kesihatan. Namun secara etnografinya, hak ke atas tanah mereka perlu diiktiraf terlebih dahulu. (Zawawi dan Noor Shah : 2012)

Namun begitu terdapat prinsip-prinsip pada artikel 14, Deklarasi hak-hak pendidikan masyarakat peribumi oleh PBB yang tidak dipatuhi sepenuhnya. Sebagai contoh, Perkara 1 Deklarasi menyatakan bahawa Peribumi mempunyai hak untuk mengawal dan membangunkan sistem dan institusi pendidikan berasaskan bahasa dan budaya mereka. Namun ini tidak direalisasikan di mana etnik Penan perlu menerima bulat-bulat sistem pendidikan kebangsaan. Lebih buruk lagi apabila institusi pendidikan tersebut terletak jauh daripada penempatan asal mereka. Walaupun sejumlah besar daripada mereka telah dipindahkan ke penempatan

baharu yang dilengkapi dengan sekolah namun kemudahan pendidikan di penempatan baharu tersebut tidak lengkap, kurang berkualiti dan tiada tenaga pengajar.

Antara masalah yang dihadapi di penempatan baharu misalnya tadika yang tidak beroperasi kerana tiada guru, tadika tiada kelengkapan mengajar seperti meja, kerusi dan alat tulis, sekolah rendah yang tidak sesuai kerana menggunakan bekas kabin, dan masalah bahasa/ komunikasi antara guru dan murid. Manakala murid yang tinggal di luar penempatan semula menghadapi kesukaran jalan perhubungan, kenderaan, dan adakalanya tiada bekalan makanan. (Bar Council 2015: 22). Ini bertentangan dengan Perkara 3 Deklarasi iaitu “kerajaan perlu mengambil inisiatif menyediakan kemudahan pendidikan kepada peribumi termasuk menyediakan akses perhubungan dan menggunakan bahasa peribumi sebagai pengantar dalam pendidikan”.

Situasi ini seterusnya memberi implikasi kepada Perkara 2 Deklarasi iaitu hak mendapat pendidikan tanpa diskriminasi. Jelas bahawa etnik Penan tidak mendapat hak sewajarnya dalam pendidikan. Ini cukup berbeza dengan masyarakat Orang Asli di Semenanjung yang mempunyai Jabatan Kemajuan Orang Asli (JAKOA) khusus menjaga kebajikan mereka.

5.2 Hak Pendidikan Bagi Etnik Maori

Di New Zealand pula, kerajaan menyedari bahawa kejayaan dalam pendidikan boleh memajukan etnik Maori. Oleh kerana itu mereka telah mengemaskini strategi pendidikan dan memberi tumpuan khusus kepada pendidikan tinggi serta memperkukuhkan penggunaan bahasa Maori di institusi pendidikan. Pada tahun 1970, universiti di New Zealand telah memperkenalkan skim ‘*Polynesian Preference*’ yang menyediakan kuota khas kepada pelajar berketurunan Maori. (Sharp: 1991). Seterusnya kerajaan memfokuskan dua faktor penting untuk mencapai kejayaan pendidikan anak-anak Maori dan belia iaitu kualiti, kepimpinan, pengajaran dan pembelajaran yang disokong oleh tadbir urus yang berkesan dan penglibatan aktif serta sumbangan daripada keluarga.

Selain itu hak pendidikan etnik Maori dijamin oleh *Waitangi Tribunal* yang dari semasa ke semasa akan mengemukakan bantahan atau cadangan penambahbaikan bagi masyarakat Maori kepada kerajaan. Seterusnya pada tahun 1990 kerajaan telah meminda Akta Pendidikan yang memberi hak sama rata kepada etnik Maori.

6.0 MEMPERTAHANKAN HAK-HAK GENDER ETNIK PENAN DAN MAORI

Walaupun Malaysia merupakan negara anggota Badan Hak Asasi Manusia (*Human Rights Council*) PBB, penglibatan aktif Malaysia dalam memperjuangkan hak-hak gender hanya seputar Asia Tenggara contohnya melalui penglibatan Malaysia dalam Suruhanjaya ASEAN mengenai Penggalakkan dan Perlindungan Hak Wanita dan Kanak-kanak (ACWC) dan Suruhanjaya Antara Kerajaan ASEAN mengenai Hak Asasi Manusia (AICHR). Malahan Malaysia juga tidak menerima dan tidak mengamalkan sepenuhnya prinsip-prinsip Konvensyen Berkaitan Penghapusan Segala Bentuk Diskriminasi Terhadap Wanita (CEDAW) atas alasan budaya dan agama.

Artikel 14 CEDAW menyatakan bahawa “Negara-negara Anggota harus mengambil kira masalah-masalah yang dihadapi oleh wanita di luar bandar dan peranan-peranan penting mereka.....” (WAO: 2013). Masalah-masalah berkaitan gender turut dihadapi oleh kumpulan minoriti terutamanya isu gangguan seksual oleh pembalok terhadap golongan wanita etnik Penan. Kajian oleh sekumpulan NGO mendapati bahawa mangsa-mangsa tidak diberi hak yang sepatutnya oleh pihak berkuasa atas sebab-sebab tertentu seperti tiada kad pengenalan. Layanan yang tidak adil ini menyebabkan mereka tiada tempat untuk mengadu di samping masalah-masalah lain yang mereka hadapi seperti tiada pendidikan (tidak tahu peruntukan undang-undang), masalah kewangan dan kos perjalanan serta perbezaan bahasa.

Manakala di New Zealand pula, wanita telah diberikan hak mengundi semenjak tahun 1893 lagi. Bertitik tolak dari itu hak-hak wanita Maori sering dipertingkatkan, supaya golongan wanita menikmati hak yang sama dalam setiap bidang. Walaupun begitu, masih terdapat sektor di mana wanita tidak mendapat kesamarataan berbanding lelaki. Oleh demikian kerajaan berusaha menggerakkan golongan ini supaya dapat memainkan peranan yang lebih jitu dalam kepimpinan negara, membantu mengurangkan keganasan terhadap wanita, dan memastikan semua wanita boleh terlibat sepenuhnya dalam bidang ekonomi. Etnik wanita Maori juga tidak terlepas daripada perhatian kerajaan. Mereka dibantu bagi terlibat dalam bidang ekonomi menerusi pelbagai program seperti program Whanau Ora. (CEDAW 2010)

7.0 PENYERTAAN POLITIK ETNIK MINORITI BAGI MEMPERTAHANKAN HAK ASASI MANUSIA

Mahler (2003) merujuk Penyertaan Politik dengan aktiviti mengundi, kempen politik, dan pilihanraya. Malahan aktiviti lain seperti mengunjungi gereja yang cenderung kepada mana-mana ideologi politik, dan terlibat dalam aktiviti demonstrasi atau boikot juga boleh dianggap sebagai saluran Penyertaan Politik.

Penyertaan Politik boleh dibahagikan kepada *Unconventional Participation* iaitu tindakan-tindakan yang tidak dipersetujui elit politik kerana dianggap menggugat kestabilan dan keamanan misalnya rusuhan, terrosisme, demonstrasi dan boikot. Di samping itu terdapat juga *Conventional Participation* iaitu aktiviti-aktiviti yang dibenarkan oleh elit politik sama ada menerusi ruangan yang disediakan atau medium yang dikawal seperti pengundian, kempen pilihanraya, dan menyertai parti politik. (Barrington 2013: 230).

Terdapat pelbagai tahap Penyertaan Politik contohnya di peringkat paling minimum iaitu mengundi dalam pilihanraya, terlibat dalam aktiviti politik organisasi dan penyertaan peringkat tinggi seperti menjawat jawatan dalam organisasi politik (Suhana Saad dan Ali Salman 2013). Manakala Ezra Uda (2012) memperincikan saluran Penyertaan Politik etnik minoriti lazimnya kepada (1) penyertaan dalam politik kepartian, (2) penggunaan media massa, (3) hubungan individu, dan (4) protes demonstrasi.

7.1 Penyertaan Politik Penan Secara *Unconventional-protés demonstrasi*

Etnik minoriti di Malaysia kebiasaannya kurang terlibat dalam aktiviti politik kepartian berikutan kurangnya pengetahuan dan tidak mendapat pendidikan tinggi. Adakalanya elit politik sengaja menidakkan hak pendidikan mereka bagi mengawal Penyertaan Politik kumpulan minoriti ini dan akhirnya dapat memastikan kumpulan minoriti tidak berupaya menentang kumpulan elit politik. Ini dapat dibuktikan dengan kes-kes hak asasi etnik Penan yang dinafikan yang menyebabkan mereka terpaksa bergantung kepada ketua-ketua rumah panjang yang pro-kumpulan elit politik yang memihak kepada kerajaan dan dilantik oleh kerajaan. Namun penafian Hak Asasi Manusia telah menyebabkan berkembangnya budaya politik etnik tersebut untuk mendorong mereka menuntut hak asasi secara berterusan.

Penyertaan Politik etnik Penan secara *unconventional* kerana medium yang disediakan kerajaan seperti parti politik dan media massa tidak sesuai dengan perjuangan mereka. Parti politik berperanan memperjuangkan dan menyuarakan hak rakyat kepada kerajaan namun keadaan demografi dan geografi etnik Penan menyebabkan penubuhan parti politik mewakili etnik berkenaan menjadi tidak relevan. Ini berikutan jumlah mereka yang begitu sedikit, latar belakang pendidikan yang rendah, dan kedudukan penempatan yang bertaburan di beberapa kawasan persempadanan pilihanraya.

Di samping itu tiada mana-mana parti politik yang komited memperjuangkan hak-hak etnik Penan kerana lazimnya parti politik sedia ada mempunyai ideologi mereka tersendiri yang cenderung untuk mengawal sesuatu *interest group* berbanding menyelesaikan masalah mereka. Parti-parti politik di Sarawak dilihat kurang berminat memperjuangkan isu Hak Asasi Manusia kumpulan minoriti yang tidak memberi margin keuntungan politik yang besar kepada parti. Mereka juga telah cuba berhubung secara personal dengan tokoh-tokoh tertentu seperti Anwar Ibrahim (Menteri Pendidikan pada tahun 1987) bagi menyelesaikan isu ini namun pendekatan ini dilihat tidak praktikal kerana memerlukan belanja yang besar dan perjalanan yang jauh. (Ezra Uda 2012).

Oleh sebab itu suara etnik Penan tidak dapat dipanjangkan ke peringkat lebih tinggi dan mereka gagal mempengaruhi pembuat dasar dalam pelbagai isu termasuklah isu pendidikan dan kesaksamaan gender. Akibatnya tindakan-tindakan yang diambil kerajaan bagi meningkatkan taraf pendidikan dan menjamin hak wanita Penan seringkali dilihat kerana ditekan oleh pihak NGO seperti Bruno Manser Fond dan bukan atas inisiatif kerajaan. (Bruno Manser Fond 2015)

Justeru tiada saluran lain yang dilihat berkesan bagi mempertahankan Hak Asasi Manusia etnik Penan selain kaedah protes dan *blockade* dengan tujuan untuk meminta kerajaan menimbang semula dasar dan undang-undang yang memberi kesan negatif kepada kehidupan mereka (Ezra Uda 2012: 141). Mereka tidak mampu berdemonstrasi di bandar yang jauh dari penempatan maka mereka membuat halangan di jalan-jalan masuk ke penempatan mereka supaya syarikat pembalok tidak dapat masuk dan menjarah khazanah alam mereka. *Blokade* akan

sampai ke pengetahuan pemerintah dan apa yang mereka mahu hanyalah supaya pembangunan dan dasar pembangunan di kawasan mereka mestilah mengikut acuan etnik mereka.

Etnik Penan juga dinafikan akses kepada media massa di mana media yang dikuasai elit politik kebiasaannya hanya menyiarkan berita negatif mengenai etnik ini. Walau pun isu Hak Asasi Manusia Penan telah sampai ke pengetahuan antarabangsa namun ia adalah hasil usaha pihak asing seperti Bruno Manser Fond. Maka dengan itu media massa juga bukanlah medium yang sesuai sebagai wadah Penyertaan Politik Etnik Penan. (Zawawi Ibrahim dan Noorshah M.S. 2012)

7.2 Penyertaan Politik Maori Secara *Conventional*

Penyertaan Politik etnik Maori di New Zealand agak berbeza berbanding etnik Penan. Golongan lelaki etnik Maori telah diberi hak mengundi semenjak tahun 1867, diikuti golongan wanita pada tahun 1893. Malah mereka diwakili dalam kerajaan menerusi wakil rakyat yang dipilih dari kalangan Maori. Sedangkan etnik Penan yang umumnya tidak mengundi kerana faktor-faktor seperti tiada kad pengenalan, tidak mendaftar pengundi atau lokasi membuang undi yang jauh, dan tidak diwakili oleh mana-mana parti politik.

Modenisasi dan pembangunan sosio-ekonomi membuka peluang pendidikan kepada semua rakyat di New Zealand. Seterusnya kesedaran politik yang tercetus daripada pendidikan ini berupaya mendorong etnik Maori untuk menyuarakan hak-hak mereka. Sejak tahun 1840 Hak Asasi Manusia etnik Maori telah diiktiraf apabila termetrinya *Waitangi Treaty* yang ditandatangani oleh wakil kerajaan British dan 500 ketua puak Maori dengan enam daripadanya merupakan wanita. Ini merupakan asas pembentukan Hak Asasi Manusia dan kesaksamaan gender etnik Maori (Sharp 1990).

Walaupun masih terdapat isu diskriminasi ke atas etnik Maori dalam pendidikan dan gender tetapi sekurang-kurangnya mereka memiliki wakil dalam kerajaan yang boleh menyuarakan kepentingan hak-hak mereka. Selain itu terdapat parti politik berasaskan etnik Maori iaitu Parti Maori dan di Parlimen New Zealand pada masa ini terdapat 14 Ahli Parlimen berketurunan Maori mewakili pelbagai parti politik seperti Parti Maori, Parti Green, Parti Buruh, dan Parti Nasional. (New Zealand Parliament 2015). Di samping itu mereka juga mempunyai institusi khusus seperti Waitangi Tribunal dan Maori Land Court yang secara tidak langsung menjaga kepentingan politik mereka (United Nation 2013).

Jelas bahawa Penyertaan Politik etnik Maori lebih bersifat *Conventional* iaitu sejajar dengan aspirasi elit politik New Zealand. Mereka terlibat dengan politik kepartian, mengundi dalam pilihanraya, menggunakan media massa untuk mengutarakan suara mereka, bersama-sama kerajaan menggubal dasar di parlimen dan memiliki institusi-institusi sebagai *pressure groups* kepada kerajaan.

8.0 KESIMPULAN

Pendidikan dan kesaksamaan gender merupakan tonggak dalam Hak Asasi Manusia. Sehubungan itu mempertahankan hak kedua-dua elemen ini perlu diberi perhatian dan sememangnya merupakan cabaran yang besar apatah lagi membabitkan etnik minoriti seperti Penan dan Maori. Walaupun menuntut hak-hak yang sama dalam pendidikan, gender, politik, undang-undang dan sebagainya, namun perbezaan *interest* antara kedua-dua etnik ini haruslah dihargai dengan menyediakan strategi berbeza bagi menangani segala isu dan masalah pelanggaran hak asasi mereka.

Penyertaan Politik antara kedua-dua etnik ini dalam memperjuangkan hak pendidikan dan kesaksamaan gender boleh dibandingkan menerusi saluran politik yang digunakan. Penan menggunakan saluran protes, bantahan dan penentangan menerusi kegiatan *blockade* yang mana tindakan-tindakan ini adalah berbentuk *Unconventional Participation* yang radikal dan bertentangan dengan kehendak elit politik dan pemerintah. Manakala Penyertaan Politik etnik Maori berbentuk *Conventional Participation* berikutan etnik berkenaan terlibat dengan aktiviti-aktiviti politik yang disah dan dibenarkan elit politik dan pemerintah seperti menyertai parti politik dan pilihanraya, perwakilan di parlimen, dan bekerjasama dengan pemerintah menggubal dasar-dasar yang menjamin Hak Asasi Manusia kumpulan mereka.

Perjuangan mempertahankan Hak Asasi Manusia oleh kedua-dua etnik ini masih tiada titik noktahnya. Namun demikian, walau apa cara sekalipun Penyertaan Politik yang mereka gunakan, keamanan dan kedaulatan negara tetap perlu diutamakan kerana kita semua berpijak di bumi yang sama dan berkongsi hak-hak di atasnya.

RUJUKAN

Arat, Z.F. 1991. *Democracy and Human Rights in Developing Countries*. Colorado: Lynn Rienner Publisher

Barrington, L. 2013. *Comparative Politics Structures and Choices*, Second Edition, Boston: Wardsworth

Bar Council. 2015. *Report On Study Trip To Metalun And Tegulang Resettlement Areas, Belaga, Sarawak*, Kuala Lumpur: Bar Council Malaysia

Bernama. 2013. *Laporan Awal Ringkasan Eksekutif Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2013-2025*, Kuala Lumpur: Bernama Library and Infolink Service

Bruno Manser Fond, <http://www.bmf.ch/en/> (7 Mei 2015)

CEDAW. 2010. *CEDAW Report New Zealand's Seventh Report On Its Implementation Of The United Nations Convention On The Elimination Of All Forms Of Discrimination Against Women*, Wellington: CEDAW

- Ezra Uda. 2012. Blokade sebagai wadah penyertaan politik kaum Penan di Sarawak. Dlm. Zawawi Ibrahim dan Noor Shah M.S. (pnys). *Masyarakat Penan dan Impian Pembangunan: Satu Himpunan Naratif Keterpinggiran dan Jatidiri*, hlm. 133-156. Petaling Jaya: SIRD
- Hauss, C. dan Haussman, M. 2013. *Comparative Politics Domestic Response to Global Challenges* Eight edition, Boston: Wardsworth
- Howard, R.E & Donnelly, J. 2003. Human rights in world politics. Dlm Art, R.J & Jervis, R. (pnyt.). *International Politics Enduring Concepts and Contemporary issues*, hlm.29-45. New York: Longman
- Lyndon, N. et. al. 2012. Pemahaman komuniti Penan tentang makna keperkasaan dalam Program Penempatan Semula (PPS) di Daerah Belaga, Sarawak. *Malaysia Journal of Society and Space*, issue 8: 96 – 105
- Mahler, S.G. 2003. *Comparative Politics An Institutional and Cross-National Approach*, New Jersey: Prentice Hall
- New Zealand Government. 2015. *Statistic New Zealand Tatauranga Aotearoa, government department and New Zealand's national statistical office*, Wellington: http://www.stats.govt.nz/browse_for_stats/population/estimates_and_projections/MaoriPopulationEstimates_HOTPAJun14.aspx (6 Mei 2015)
- New Zealand Parliament. 2015. *Members of Parliament, Current MPs*, <http://www.parliament.nz/en-nz/mpp/mps/current> (3 Jun 2015)
- Roskin, M.G. et al. 2003. *Political Science An Introduction*, New Jersey: Prentice Hall
- Ross, B. 1996. *New Zealand – Asia Policy Consultation Human Rights, Sovereignty and Migration*. Auckland : New Zealand Asia Institute
- Sargent, L.T. 2009. *Contemporary Political Ideologies A Comparative Analysis*, Belmont: Wadsworth
- Sharp, A. 1991. *Justice and The Maori: Maori Claims In New Zealand Political Argument*, Auckland: Oxford University Press
- Suhana Saad dan Ali Salman. 2013. The Role of Values and Attitudes in Political Participation, *Asian Social Science*. Vol. 9, No. 8: 9-16
- United Nations. 2007. *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, Resolution adopted by the General Assembly*. New York: General Assembly
- United Nation. 2013. *Compilation prepared by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (b) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1 and paragraph 5 of the annex to Council resolution 16/21*, New York: General Assembly

United Nations. 2015. *Malaysia Universal Human Rights Index*, New York: General Assembly

WAO. 2013. *Laporan Alternatif Pertubuhan-Pertubuhan Bukan Kerajaan (NGO) Malaysia Bagi Menilai Progres Kerajaan dalam Melaksanakan Konvensyen Berkaitan Penghapusan Segala Bentuk Diskriminasi Terhadap Wanita (CEDAW)*, Petaling Jaya: Pertubuhan Pertolongan Wanita (WAO)

World Bank. 2015. Country at a Glance. <http://www.worldbank.org/en/country/malaysia>, dan <http://data.worldbank.org/country/new-zealand> (7 Mei 2015)

Zawawi Ibrahim dan Noor Shah M.S (pnys). 2012. *Masyarakat Penan dan Impian Pembangunan: Satu Himpunan Naratif Keterpinggiran dan Jatidiri*, Petaling Jaya: SIRD